

DOI: 10.18523/2617-8907.2025.8.12-21

УДК 929:[008:069]:378.4(477-25)НаУКМА

Оксана Бондарець

Старший викладач кафедри культурології факультету гуманітарних наук
Національний університет «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА), Київ, Україна
bondarets@ukma.edu.ua

На пошану Юлії Ігорівни Нікішенко

Публікацію присвячено пам'яті кандидата історичних наук, доцента кафедри культурології факультету гуманітарних наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» Юлії Ігорівни Нікішенко (1964–2025).

Наведено біографічні дані, спогади авторки про багаторічну співпрацю, нотатки зі спогадів інших науковців (Л. В. Чміль, Н. В. Голеншиної, В. А. Осьмак).

Ключові слова: пам'ять, Юлія Нікішенко, кафедра культурології НаУКМА, Національний музей історії України (НМІУ), Музей історії культури (при кафедрі культурології НаУКМА).

Основні дати життя та діяльності Юлії Ігорівни Нікішенко (Іванової)

16 грудня 1964 р. — народилася в м. Києві. Мати — Іванова Наталія Михайлівна (1935–2003). Батько — Іванов Ігор Георгійович (1934–2022).

1972–1982 рр. — навчання в середній школі № 87 м. Києва.

09.1982–08.1983 — працювала в Київському технікумі залізничного транспорту секретарем-інспектором військово-облікового столу.

1983–1984 рр. — навчання в ТУ № 10 м. Києва за фахом кресляр-конструктор.

1984–1987 рр. — навчання на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (денна форма навчання).

1987–1990 рр. — навчання на вечірньому відділенні Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (історичний факультет).

16 червня 1990 р. — отримала диплом Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (спеціальність — історія, кваліфікація — історик, викладач історії та суспільствознавства).

1985–1987 рр. — брала участь у дослідженнях археологічних експедицій під керівництвом Ю. М. Малєєва, М. П. Кучери, Л. Л. Залізняка, М. А. Сагайдака (як практикантка, волонтерка, лаборантка).

02.1988–08.1995 — працює в Державному історичному музеї УРСР / Національному музеї історії України (відділ виставок) молодшим науковим співробітником та з 1994 р. старшим науковим співробітником.

07.1994 — працює асистентом кафедри культурології факультету гуманітарних наук НаУКМА (погодинно), навчальний курс «Музейна (ознайомча) практика».

01.09.1995–31.07.1995 — працює асистентом кафедри культурології факультету гуманітарних наук НаУКМА (за сумісництвом), навчальні курси «Історія української культури», «Музейна (ознайомча) практика».

01.09.1995–01.2025 — працює за контрактом на кафедрі культурології факультету гуманітарних наук НаУКМА на посадах асистента, старшого викладача, доцента.

1997 р. — одруження з Нікішенком Сергієм Олександровичем (1962–2003).

18 червня 1998 р. — народження дочки Нікішенко Поліни Сергіївни.

Червень 2004 р. — захист дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за темою «Орнамент як джерело дослідження етнічної культури України (на матеріалах XIX — початку XX ст.)».

2004 р. — рішенням спеціалізованої вченої ради Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв на підставі прилюдного захисту дисертації присуджено науковий ступінь кандидата історичних наук зі спеціальності «*Теорія та історія культури*» (диплом кандидата наук видано Рішенням президії Вищої атестаційної комісії України від 13.10.2004).

22 грудня 2006 р. — рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України присвоєно вчене звання *доцента кафедри культурології*.

2004–2009 рр. — викладає (за сумісництвом) на факультеті гуманітарних наук/Інституті соціально-культурних комунікацій і менеджменту Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв (кафедра гуманітарних та соціальних дисциплін).

01.09.2006–30.06.2016 — працює на посаді доцента кафедри теорії та історії мистецтв Державного інституту декоративно-прикладного мистецтва та дизайну ім. М. Бойчука (за сумісництвом).

2019–2021 рр. — працює на посаді доцента кафедри теорії та історії культури Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (за сумісництвом).

16 січня 2025 р. — померла в м. Києві. Похована на Байковому кладовищі.

Пам'ятаємо

Не можу сказати, що я та Юлія Ігорівна були однодумцями. На деякі питання ми мали різні (часто протилежні) погляди. Остання, яку я слухала, доповідь Юлії Ігорівни на науковій конференції «Актуальні проблеми теорії та історії культури» в межах Днів науки НаУКМА 26 січня 2022 р. викликала в мене навіть обурення (але я тоді вирішила не дискутувати). Згодом, у 2023 р., я виклала свої погляди в доповіді «Борщ як політика. Культурна спадщина в системі цінностей сучасної людини» на зазначеній вище науковій конференції кафедри культурології НаУКМА.

Але наші шляхи постійно перетиналися з середини 1980-х (ми дружили або співпрацювали як колеги).

Познайомились на одному із засідань Археологічного гуртка кафедри археології та музеєзнавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1985/1986 навчальний рік). У цьому гуртку брали участь студенти різних років навчання: заслуховували та обговорювали наукові доповіді студентів кафедри, знайомились із фахівцями-археологами та тематикою їхніх досліджень, ділились новинами зі сфери археології чи музейної археології тощо. Тоді Юлія Іванова зголосилась допомогти з художнім оформленням стінгазети «Репер», до якої я готувала текстову інформацію. Так розпочалась наша співпраця...

Потім ми зустрілись уже в серпні 1988 р., коли я прийшла працювати до експозиційного відділу археології Державного історичного музею УРСР. Тоді відділ виставок та сектор «Східні слов'яни. Давньоруська держава Київська Русь» працювали в одній робочій кімнаті. За понад чотири роки ця п'ята (вона ж 34-та) кімната нас здружила. Я знала, що Юля полюбляє готувати щось смачненьке, інколи вона пригощала чи ділилась рецептами. На Різдво та Великдень ми їздили в мою рідну Велику Мотовилівку (до нас приєднувались мої однокурсниці Людмила Кутова та Світлана Стуканова, які також працювали в музеї, але в інших відділах). Юля радувала нас колядками, щедрівками, співала українські народні пісні... Пам'ятаємо Юліні авторські картинки з петриківським розписом, якими ми прикрашали в музеї робочу кімнату (до слова, вони були популярними під час ярмарків на Андріївському узвозі). Декілька з них я навіть забрала до Університету «Києво-Могилянська академія», куди перейшла працювати у 1992 р. Також Юля гарно шила, в'язала і навіть на початку 1990-х приймала замовлення від колег. Ще пам'ятаю чималу колекцію кераміки невеликих розмірів у чудовій квартирі на площі, яка нині має назву Українських Героїв (Юлю цікавили різні вироби народних майстрів). Пам'ятаю Юліну маму Наталію Михайлівну — викладачку Київського технікуму залізничного транспорту (інтелігентну, тактовну, чарівну), її цікаві розповіді та смачну каву.

Співробітники відділу виставок наприкінці 1980-х та на початку 1990-х готували чимало мандрівних (тоді називали «пересувних») виставок. Першою стаціонарною виставкою, яку готувала Юлія Ігорівна (тобто була її куратором), стала «И бысть сеча зла...», що розповідала про боротьбу русичів з монголо-татарами.

Про зброю та військову справу Русі вона читала також лекції, які організовувало Товариство «Знання» УРСР (згодом Товариство «Знання» України), співпрацюючи, зокрема, з нашим музеєм. Так сталося (можливо, тому, що наші теми лекцій стосувались одного періоду, або просто одночасно надійшли запити), що двічі ми разом їздили у відрядження: у Тетіївський (1989 р.), а потім — у Києво-Святошинський (1990 р.) райони Київської області. Читали лекції для співробітників лікарень, бібліотек, дитячих садочків, для працівників фабрик, заводів, на тракторних бригадах... Враження були неймовірні і від аудиторій, і від краєвидів, і від самих поїздок. Імовірно, саме тоді ми здобули досвід читання лекцій у будь-яких умовах.

Бажання зосередитись на вивченні української традиційної культури, на мою думку, з'явилося у Юлії Ігорівни після її участі в 1991 р. в роботі комплексної експедиції Національного музею історії України (НМІУ), у завдання якої входило збирання матеріалів з історії Східної Галичини, зокрема й Тернопільщини, початку XX ст. Окрім Ю. І. Іванової в експедиції брали участь В. В. Петренко, О. Вовк. Серед етнографічних матеріалів, що в результаті дослідження експедиції поповнили фондові колекції музею, був комплекс (16 предметів) лемківських побутових речей із с. Королівка Борщівського району Тернопільської області, які передали до музею Катерина Василівна та Омелян Афтанович Біль. Родина лемків на прізвище Біль разом із ще кількома сім'ями були переселені в 1945 р. із с. Красної (колишній повіт Коросно / Гжешувський повіт Краківського воєводства Польщі) та вивезли деяке кухонне начиння, господарське приладдя, одяг, ікони, фотографії, датовані початком XX ст. Саме ці речі і стали об'єктом вивчення Ю. І. Іванової та були опубліковані в її першій науковій статті (Іванова 1994а).

Надалі (і в НМІУ, і перейшовши працювати до НаУКМА) Юлія Ігорівна акцентує увагу на вивченні вишивок з колекції НМІУ (див., напр.: Іванова 1994b; 1994c; 1995a; 1995b; 1996a; 1996b).

Невеликі фрагменти зразків вишивки, які ще можна було використовувати з навчальною метою, було передано до колекції *кабінету історії і теорії світової культури* кафедри культурології НаУКМА ще в 1992 р. Це фрагменти тих сорочок, які через стан збереження свого часу списали та вилучили з музейного зібрання (старі музейні фонди, з колекції Д. М. Щербаківського). Цими фрагментами зацікавилась Юлія Ігорівна та неодноразово згадувала їх у своїх статтях, а також під час захисту дисертаційного дослідження.

Згодом напрямками наукових досліджень Ю. І. Нікішенко стали українська традиційна культура, міська культура, антропологія повсякдення, етнокulturологія. Низка її статей присвячена вивченню речі в міському повсякденні (див., напр.: Нікішенко 2012; 2013a; 2013b; 2015a; 2015b; 2018b). Науковці найчастіше у своїх працях посилаються на статтю «Поняття “етнічна культура” і “традиційна культура” в етнокulturології» (Нікішенко 2004). Варто пригадати і розділ у колективній монографії кафедри, де також акцентовано увагу на важливості як застосування нових наукових підходів, так і розроблення понять «етнос», «етнічність», «етнічна культура» (Нікішенко 2018a).

Окремо хочу звернути увагу на статтю «Практики пам'яті на прикладі сімейного фотоальбому», де Юлія Ігорівна розглядає фотографії як невіддільну складову частину повсякдення, як важливе джерело для істориків, мистецтвознавців, культурологів (Нікішенко 2023). Ми також заглянули в альбоми нашої могилянської родини та знайшли світлини, з яких нам усміхається Юлія Ігорівна (фото 1–3).

Згадані вище фрагменти зразків вишивки зі старих музейних фондів експонуються з 2001 р. в *Музеї історії культури*, що в підпорядкуванні кафедри культурології НаУКМА (ауд. 1-325). Концепція цього музею була сформована ще в жовтні 1992 р. Поступово формувалась колекція. Маючи досвід музейної діяльності, я та Юлія Ігорівна вирішили об'єднати зусилля та побудувати експозицію (Бондарець 2011). Спочатку підготували «Виставку нових надходжень до Музею історії культури» (12 жовтня 2001 р. — 3 вересня 2003 р.), потім виставку «Давня та традиційна культура України» (з 12 травня 2004 р. дотепер) (Бондарець, Нікішенко 2003).

Експонуються, зокрема, матеріали, зібрані студентами під час проходження дослідницької (етнологічної) практики під керівництвом Ю. І. Нікішенко в Кілійському районі Одеської області (2000–2001 рр.), м. Рівне та Рівненській області (2002 р.), Старовижівському районі Волинської області (2003–2004 рр.) та Білоцерківському районі Київської області (2005–2006 рр.).

Вважаю за потрібне згадати участь Юлії Ігорівни в організації наукових заходів. Ще в 1996 р. вона долучилась до оргкомітету IV Міжнародної археологічної конференції студентів та молодих вчених (Бондарець 1997; Матеріали IV Міжнародної археологічної конференції студентів та молодих вчених 1996), зосередивши свої зусилля на організації роботи етнографічної секції.

Фото 1. На конвокації: Людмила Колотуша, Сергій Пустовалов, Валентина Марусенко, Юлія Нікішенко, Руслана Демчук, Ольга Петрова. 2000 р.

Фото 2. Кафедра культурології НаУКМА вітає з 75-річчям Мирослава Поповича: Ольга Петрова, Мирослав Попович, Юрій Джулай, Юлія Нікішенко. 2005 р.

Фото 3. Після засідання кафедри культурології (ауд. 1-316): нижній ряд (зліва направо): Оксана Бондарець, Юлія Нікішенко, Руслана Демчук, Тетяна Сотник; верхній ряд: Владислава Осьмак, Олександр Івашина, Віталій Щербак, Ольга Петрова, Михайло Собуцький, Сергій Пустовалов, Денис Король, Борис Чумаченко, Юрій Джулай. 2012 р.

У 2012 р. в межах Днів науки НаУКМА та міжвузівського проєкту «Метрополіс — Київ» (за підтримки Фонду ім. Гайнріха Бьоля) Ю. І. Нікішенко та В. А. Осьмак організували науково-дослідний семінар «Київ-як-текст». У межах семінару також відбувся круглий стіл «Сучасні рецепції «Київського тексту» в культурі: проблеми і здобутки».

У 2013 р. Ю. І. Нікішенко та В. А. Осьмак організували науково-дослідний семінар «Міська культура: практики і тексти».

Юлія Ігорівна також долучилась до організації Міжнародної наукової конференції до 20-річчя кафедри культурології НаУКМА «Культурні трансформації в синхронії та діяхронії: теорія та практика 2012». (З усмішкою згадую, як кафедра мені та Юлії Ігорівні доручила, зокрема, найскладніше завдання — організувати, не маючи коштів, каву-брейк та фуршет. Звісно, ми все зробили гарно і дуже смачно...)

У НаУКМА кандидат історичних наук, доцент Ю. І. Нікішенко читала такі навчальні дисципліни для освітнього ступеня *бакалавр*:

- Історія української культури,
- Етнологія,
- Культура повсякдення народів світу,
- Ісламська культура,
- Історія декоративно-прикладного мистецтва (згодом — Декоративно-прикладне мистецтво та ремесла),
- Історія костюму та моди,
- Київ та кияни,
- Музейна (ознайомча) практика,
- Дослідницька (етнологічна) практика.

Для освітнього ступеня *магістр* викладала:

- Порівняльна етнологія,
- Актуальні проблеми сучасної етнокulturології,
- Етнокulturальні процеси Нового та Новітнього часу,
- Місто та городяни: культура повсякдення (згодом — Міська культура повсякдення: антропологія міста),
- Антропологія повсякдення.

Вона є авторкою методичного посібника до курсу «Порівняльна етнологія» (Нікішенко 2006).

Юлія Ігорівна керувала численними курсовими та кваліфікаційними роботами студентів. Також була науковим керівником низки аспірантів: *О. С. Межевікіної* (тема «Візуальна культура українського бароко (контекстуальність погляду)), *В. А. Осьмак* (тема «Джерела формування мотивної структури київського тексту (на матеріалі XIX — першої половини XX ст.)), *О. В. Куцан* (тема «Суфізм у кримськотатарській культурі за письмовими джерелами XVII–XIX ст.)), *О. С. Самари* (тема «Реконструкція візуальної репрезентації Світового дерева за матеріалами рушників Середньої Наддніпрянщини»).

Серед нагород Ю. І. Нікішенко є Диплом за внесок до Києво-Могилянського Братства на відродження Університету «Києво-Могилянська Академія». За бездоганну багаторічну працю, відданість справі Академії, значний внесок у розбудову Національного університету «Києво-Могилянська академія» нагороджена Подякою почесного президента НаУКМА та президента НаУКМА (15 жовтня 2013 р.). Також відзначена Грамотою Міністерства освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю, вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів та плідну науково-педагогічну діяльність (14 жовтня 2014 р.).

Зі спогадів друзів і колег

Леся Чміль, кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту археології НАН України:

«Ми з Юлею (тоді ще Івановою) вчилися разом на кафедрі археології та музеєзнавства. Вступили до університету в 1984 р. Юля з нами провчилася три курси, а потім перевелася на вечірнє відділення. Разом їздили 1987 р. після третього курсу в експедицію з дослідження Змієвих валів на Лубенщині, якою керував Михайло Петрович Кучера. Власне, Юля, яка раніше вже була в цій експедиції, загітувала й мене поїхати, що, можливо, визначило деякою мірою мій подальший шлях в археології. Юля була завжди товариська, весела, активна. Співала під гітару біля багаття, смачно готувала. Запам'ятались якісь цікаві моменти з експедиційного побуту, наприклад, як ми з нею в лісі валили тонкі сухі сосни для дров і виносили їх до машини. Або як мандрували околицями, збирали печериці і щавель на лузі. Чи як потрапили одного разу під дощ під час таких походів і промокли до нитки.

Після переходу Юлі на вечірнє відділення ми й далі час від часу спілкувалися, бачилися не лише на зустрічах курсу (фото 4, 5). Юля рано залишилася вдовою з малою дитиною, яка до того ж часто хворіла, у мене була аналогічна ситуація. Тому ми добре розуміли проблеми одна одної і намагалися допомагати у важкі періоди життя. На жаль, Юля занадто рано і неочікувано покинула цей світ, вона могла зробити ще багато. Світла їй пам'ять...»

Фото 4. Зустріч випускників історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка: Юлія Нікішенко (Іванова), Олена Черняхівська, Леся Чміль, Владислав Безпалов, Петро Денисенко, Дмитро Герасимов. 2009 р.

Фото 5. Зустріч випускників історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка: Олена Черняхівська, Леся Чміль, Юлія Нікішенко (Іванова). 2014 р.

Наталія Голенишина, старший науковий співробітник, завідувач сектору пересувних виставок відділу виставок Державного історичного музею УРСР (Національного музею історії України) в 1981–1991 рр.; завідувач сектору етнографічних матеріалів документально-речових фондів НМІУ в 1991–1994 рр.:

«З 1978 р. я працювала в Державному історичному музеї УРСР. У 1988 р. до невеликого колективу відділу виставок приєдналась і Юлія Ігорівна Іванова. Юля зразу привернула увагу своєю активністю й енергійністю. Із самого початку брала участь в обговоренні всіх робочих планів та ідей нових виставок. Виставки тоді були різні: як пересувні планшетні, так і речові. Останніх було менше, але робота над ними була значно цікавішою для колективу. Ось тут проявився ще один бік особистості Юлії Ігорівни: креативність, творче бачення і вміння багато чого зробити власними руками. Це стало величезним плюсом у нашій роботі, бо зазвичай фінансів для оплати праці професійних художників не було.

Можливо, потрібно писати про Юлю як про наукового співробітника, але не можу не сказати про її людські якості — її увагу до колег, що працювали поруч. До днів народження та інших свят Юля власними руками робила сувеніри, малювала листівки тощо. Подаровані мені досі збережені і прикрашають мою оселю. І дуже шкода, що доводиться писати про Юлію Ігорівну Нікішенко в минулому часі».

Владислава Осьмак, керівниця Культурно-мистецького центру НаУКМА:

«Цими рядками я хотіла б висловити вдячність Юлії Ігорівні Нікішенко і віддати шану її пам'яті.

Саме з Юлії Ігорівни, правду кажучи, почалося моє знайомство з Могилянкою: 2007 року я вступила в аспірантуру на кафедру культурології, і Юлія Ігорівна стала моєю науковою керівницею. Між нами виявилось чимало спільного: досвід роботи в музеях, зацікавлення історією і культурою Києва. Тож ми знайшли спільну мову, обмінювалися книжками, багато говорили про місто. Юлія Ігорівна допомагала мені інтегруватися в кафедральне життя, в наукове середовище. Багато в чому саме завдяки Юлії Ігорівні в мої аспірантські роки було чимало цікавих конференцій (пригадую, ми разом їздили на конференцію до Одеси), і саме тоді я почала спершу вести семінари, а потім і викладати на кафедрі, зокрема курс «Київ і кияни», який до того вела пані Нікішенко.

Об'єднував нас також громадський активізм. На роки, коли я навчалася в аспірантурі, в моєму житті припала тривала кампанія на захист Андріївського узвозу, а потім — акція в Гостиному дворі, у якій брали участь чимало могилянців. А Юлія Ігорівна захищала свій власний будинок, якому загрожував руйнуванням сусідній хмарочос. Обмінювались досвідом, підтримували одна одну.

Я в усьому відчувала з боку Юлії Ігорівни зацікавленість і підтримку. Пам'ятатиму її як людину, яка дуже багато працювала, вболівала за своїх студентів, відкривалась назустріч як колега і як друг. Яюсь я отримала від Юлії Ігорівни подарунок — сплетену з бісеру прикрасу, і так дізналася, що серед її численних вмінь і захоплень є ще й таке...

Шкодную, що в останні роки ми практично не перетиналися. Озираюся назад і розумію, що в тому, як склався мій шлях у Могиллянці — кафедра, Центр урбаністичних студій, Культурно-мистецький центр, — є чимала частка присутності Юлії Ігорівни Нікішенко. Бо саме вона почала відкривати мені могилянський світ. Дякую! Світла Вам пам'ять!»

* * *

Якщо вам доведеться бути на Байковому кладовищі, розшукайте могили викладачів кафедри культурології НаУКМА (Юлії Ігорівни Нікішенко, Сергія Олександровича Нікішенка, Миколи Олександровича Чмихова, Юрія Віталійовича Павленка, Мирослава Володимировича Поповича) та згадайте їх теплим словом.

Список використаної літератури

- Бондарець, О. В. 1997. «IV Міжнародна археологічна конференція студентів і молодих вчених». *Археологія* 2: 154–5. http://www.vgosau.kiev.ua/a/Archaeology_1997_02.pdf.
- . 2011. «Експозиції Музею історії культури — 10 років (замість передмови)». *Наукові записки НаУКМА* 114 (Теорія та історія культури): 3–4. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/36f6d5c3-c7d3-4028-bd40-8c5d00214e3d/content>.
- Бондарець, О. В., Нікішенко Ю. І. 2003. «Тематико-експозиційний план Музею історії культури / виставки “Давня та традиційна культура України”». У *Архів кафедри культурології НаУКМА*.
- Іванова, Ю. І. 1994а. «Колекція фрагментів української народної вишивки XIX — початку XX ст. ст. в Національному музеї історії України». У *Діяльність музеїв просто неба у збереженні культурної спадщини та відродженні духовності народу: Тези міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 25-річчя Музею народної архітектури та побуту України*, 30–1. Київ.
- . 1994б. «Комплекс лемківських побутових речей із с. Королівка Борщівського району Тернопільської області в колекції Національного музею історії України». У *Шляхи становлення Національного музею історії України: від першовитоків до сьогодення: Тематичний збірник наукових праць*, 34–42. Київ.
- . 1994с. «Фрагменти волинських вишивок з колекції Національного музею історії України». У *Волинь і волинське зарубіжжя: Тези доповідей та повідомлень Міжнародної наукової конференції*, 193–6. Луцьк.
- . 1995а. «Деякі спроби розшифровки мотивів орнаменту української вишивки (за фрагментами XIX ст. з колекції НМІУ)». У *Древние культуры и цивилизации Восточной Европы (Материалы 3-ей международной археологической конференции студентов и молодых ученых. Одесса, февраль 1995 г.)*, 102–4. Одесса.
- . 1995б. «Фрагменти української вишивки XIX ст. із зображенням крилатих тварин (Східне Поділля) в етнографічній збірці НМІУ». У *Регіональне і загальне в історії: Тези міжнародної наукової конференції, присвяченої 140-річчю від дня народження Д. І. Яворницького та 90-літтю XIII Археологічного з'їзду*, 133–5. Дніпропетровськ: Пороги.
- . 1996а. «Архаїчні мотиви в орнаментах вишивок Правобережної України (Волинь, Київщина, Поділля) другої половини XIX — початку XX ст. (за колекцією фрагментів з НМІУ)». У *Етнографічні дослідження населення України: Матеріали Першої Всеукраїнської етнологічної конференції студентів та молодих вчених*, 31–3. Одеса.
- . 1996б. «Вишивки Південного Поділля в етнографічній колекції Національного музею історії України». *Етнографія Півдня України* 1: 34–42. Одеса: Гермес.
- Культурні трансформації в синхронії та діахронії: теорія і практика: Тези доповідей міжнародної наукової конференції 24–27 вересня 2012 р., м. Київ, Україна (до 20-річчя кафедри культурології). Київ: Стародавній Світ, 2012.
- Матеріали IV Міжнародної археологічної конференції студентів і молодих вчених. Київ: Соборна Україна, 1996.
- Нікішенко, Ю. І. 2004. «Поняття “етнічна культура” і “традиційна культура” в етнокультурології». *Наукові записки ДІМ «КМ Академія»*. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2362ad6b-d715-4d7d-80b6-439229a981c3/content/>.
- . 2006. *Порівняльна етнологія*. Київ: [б. в.].
- . 2012. «Костюм в контексті джерел по дослідженню міського повсякдення». У *Культурні трансформації в синхронії та діахронії: теорія та практика: Тези доповідей міжнародної наукової конференції 24–27 вересня 2012 р. м. Київ, Україна (до 20-річчя кафедри культурології)*, 66–7. Київ: Стародавній Світ.
- . 2013а. «Костюм, одяг, річ: до традиції застосування понять». *Матістеріум* 52 (Культурологія): 25–9. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/be5a31d0-48d4-40bc-b635-fc233e1a6965/content>.
- . 2013б. «Музеєфікація міського повсякдення: методологічні та практичні особливості». У *Матеріали наукової конференції «Митець і музей: шляхи взаємодії»*, 70. Одеса.
- . 2015а. «Костюм як річ у сучасному вітчизняному міському повсякденні: термінологічний аспект». *Матістеріум* 59 (Культурологія): 22–6. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/704c519b-2d3a-4b5e-aa55-4eb08fb7d715/content>.
- . 2015б. «Орнаментовані речі в традиційно-побутовій культурі українців: ретроспективний аналіз». *Наукові записки НаУКМА* 166 (Теорія та історія культури): 55–8.
- . 2018а. «Етнологія та культурологія: спільні проблемні поля культуроцентричного світу». У *Культурологія: Могиллянська школа*, ред. М. А. Собуцький, Д. О. Король, Ю. В. Джулай, 205–34. Київ: Видавець Олег Філюк.
- . 2018б. «Одноразова річ у сучасному повсякденні». *Матістеріум* 71 (Культурологія): 31–5. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/53851494-7a4b-43e8-9f62-1264fe2bb7cd>.
- . 2023. «Практики пам'яті на прикладі сімейного фотоальбому». У *Культура пам'яті. Гендерні рецепції. Локальні історії: збірник матеріалів круглих столів, листопад–грудень 2023 р. (у 2 ч.)*, ч. 2, 101–4. Київ: ІК НАМ України. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/30609876-605a-4751-9ca2-d25149adabcd0/content>.

Oksana Bondarets

Senior Lecturer, Department of Cultural Studies, Faculty of Humanities
National University of Kyiv-Mohyla Academy (NaUKMA), Kyiv, Ukraine
bondarets@ukma.edu.ua

In Memoriam: Yulia Ihorivna Nikishenko

This publication is dedicated to the memory of Yulia Ihorivna Nikishenko (Ivanova) (16 December 1964 — 16 January 2025), Candidate of Historical Sciences and Associate Professor at the Department of Cultural Studies, Faculty of Humanities, National University of Kyiv-Mohyla Academy.

Keywords: Memory, Yulia Nikishenko, Department of Cultural Studies at NaUKMA, National Museum of the History of Ukraine, Museum of Cultural History (under the Department of Cultural Studies at NaUKMA).

Key Life and Career Milestones of Yulia Ihorivna Nikishenko (Ivanova)

From 1984 to 1990, Yulia Ihorivna studied at the Faculty of History of Taras Shevchenko Kyiv State University (now Taras Shevchenko National University of Kyiv). She specialized in history and was awarded the qualification of “*historian, teacher of history and social studies.*”

Between 1988 and 1995, she worked in the Exhibition Department of the State Historical Museum of the Ukrainian SSR / National Museum of the History of Ukraine as a junior research fellow, and from 1994, as a senior research fellow.

She began working at NaUKMA in 1994, initially on an hourly basis and as a part-time employee. From September 1995, she was employed full-time under contract at the Department of Cultural Studies, Faculty of Humanities, where she held positions as assistant professor, senior lecturer, and associate professor.

In 2004, she defended her dissertation for the degree of Candidate of Historical Sciences in the field of *Theory and History of Culture*. Her dissertation was titled: “Ornament as a Source for Studying the Ethnic Culture of Ukraine (Based on Materials from the 19th – Early 20th Century).”

In 2006, she was awarded the title of *Associate Professor in the Department of Cultural Studies*.

Remembering Yulia Ihorivna

In memoirs, the author notes that in 1991, Yulia Ihorivna Ivanova participated in a comprehensive expedition of the National Museum of the History of Ukraine (NMIU), which aimed to collect materials on the history of Eastern Galicia, particularly the Ternopil region of the early 20th century. The ethnographic materials collected became the subject of Yulia Ihorivna’s research and were published in her first academic article.

Later, both at NMIU and after transitioning to NaUKMA, she focused on study embroidery from the museum’s collection.

Over time, her research interests expanded to encompass Ukrainian traditional culture, urban culture, the anthropology of everyday life, and ethnocultural studies. Several of her articles examined material objects in the context of everyday urban life.

The *Museum of Cultural History*, which operates under the Department of Cultural Studies at NaUKMA, exhibits materials collected by students during ethnographic fieldwork conducted under her supervision. These expeditions took place in Kiliya District, Odesa Region (2000–2001); Rivne and Rivne Region (2002); Starovyzhiv District, Volyn Region (2003–2004); and Bila Tserkva District, Kyiv Region (2005–2006).

Academic Contributions

At NaUKMA, Candidate of Historical Sciences and Associate Professor Yulia Ihorivna Nikishenko taught the following courses for *undergraduate students*:

- *History of Ukrainian Culture*
- *Ethnology*
- *Culture of Everyday Life of the Peoples of the World*
- *Islamic Culture*
- *History of Decorative and Applied Arts* (later renamed *Decorative and Applied Arts and Crafts*)
- *History of Costume and Fashion*

- *Kyiv and Its Citizens*
- *Museum (Introductory) Internship*
- *Research (Ethnological) Internship*

For master's students, she taught:

- *Comparative Ethnology*
- *Current Issues in Contemporary Ethnocultural Studies*
- *Ethnocultural Processes of the Modern and Contemporary Periods*
- *The City and Its Inhabitants: Culture of Everyday Life* (later renamed *Urban Culture of Everyday Life: Anthropology of the City*)
- *Anthropology of Everyday Life*

She supervised numerous undergraduate theses and qualification papers, and also served as the academic advisor to several postgraduate students.

Notes from Friends and Colleagues

The author includes quotes from the memoirs of L. Chmil, N. Golenshyna, and V. Osmak.

* * *

If you ever visit Baikove Cemetery, please take a moment to find the graves of the faculty members of the Department of Cultural Studies at NaUKMA — Yulia Ihorivna Nikishenko, Serhii Oleksandrovykh Nikishenko, Mykola Oleksandrovykh Chmykhov, Yurii Vitaliiiovych Pavlenko, and Myroslav Volodymyrovych Popovych — and remember them with kind words.

Manuscript received February 14, 2025
Матеріал надійшов 14 лютого 2025 р.

© Оксана Бондарець (Oksana Bondarets), 2025

bondarets@ukma.edu.ua

Сфера наукових зацікавлень: археологія та давня культура, музеєзнавство, методика викладання гуманітарних дисциплін.

Main research fields: archaeology and ancient culture, museology, methodology of teaching humanities.

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)